

היום נלמד בעזרת ה':

נדרים דף פד

למדנו אתמול: למדנו במשנה אישה שנדרה 'שלא תהנה מהבריות' בעלה אינו יכול להפר לה. רב נחמן מבאר משום שבעלה אינה בכלל 'הבריות' שמהם נדרה, ולכן אינו יכול להפר לה כי היא מותרת ליהנות ממנו.

איתיביה רבא לרב נחמן: למדנו במשנה לקמן אישה שנדרה 'נטולה אני מן היהודים' כלומר אני אוסרת על עצמי הנאת תשמיש מהיהודים – בעלה מיפר את חלקו בלבד כדי שתהא מותרת לשמש עימו, אבל היא נשארת אסורה בהנאה משאר היהודים (נפקא מינה: לאחר שתתגרש או תתאלמן תהא אסורה להתחתן).

'ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא - חלקו אמאי צריך להפר (כגירסת הרא"ש וכן משמע בר"ן): והרי כשנדרה 'נטולה אני מן היהודים' לא התכוונה לבעלה אלא לשאר היהודים, ואם כן מותרת לשמש עם בעלה, ומדוע עליו להפר את חלקו?

תירוץ: שאני הכא דמוכחא מילתא (כגירסת הרא"ש והר"ן): מכיון שלגבי תשמיש האפשרות היחידה לאסור עליה הנאה מן היהודים זה רק מבעלה, שהרי בלאו הכי היא אסורה לשמש עם שאר היהודים מלבדו - בהכרח שכאן היא התכוונה לבעלה, אבל במשנה שאסרה עליה הנאה כללית מהבריות - בעלה אינו בכלל הבריות.

*

למדנו במשנה: אשה שנדרה שלא ליהנות מהבריות יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה, לפי שהבעלים מפקירים אותם והיא נהנית מההפקר. והחידוש הוא שאין לבעלים 'טובת הנאה' (= זכות החליט למי לתת אותם) ולכן היא לא נהנית מהבעלים כשהיא לוקחת אותם, אלא רק מההפקר.

קושיא: המשנה לא אומרת שהיא יכולה ליהנות גם ממעשר עני, והרי למדנו בבבביתא שהיא יכולה ליהנות גם ממעשר עני?

(המשך בדף הבא ↓)

יוצא לאור ע"י:

"אור הספר התורני" הוצאה לאור
052-7628377

להצטרפות:

mabatladaf18@gmail.com

052-342-4473

תירוץ: אמר רב יוסף: הבריייתא היא רבי אליעזר והמשנה היא רבנן, וכפי שלמדנו במשנה במס' דמאי - לדעת ר"א - הלוקח תבואה מעם-הארץ הרי היא ספק מעושרת (= והיא נקראת 'דמאי') ועליו להפריש מעשר ראשון ומעשר שני מספק, אבל אינו צריך להפריש מעשר עני. לפי שר"א סובר שאפילו האוכל מעשר עני וודאי אינו חייב מיתה, ולכן אינו צריך להפרישו מספק.

ולדעת חכמים - עליו לקרוא שם של מעשר עני על עשירית מהתבואה בצפוננו או בדרומו של הכרי, ואינו צריך להפרישו מן הכרי. לפי שחכמים סוברים שהאוכל מעשר עני וודאי חייב מיתה, וכל עוד לא הפרישו הרי הכרי טבל והאוכלו חייב מיתה, ולכן עליו להפרישו מספק. ע"כ המשנה במס' דמאי.

רב יוסף מבאר את מחלוקתם, ועל פי זה מובן התירוץ:

מאי לאו וכו'! רבנן הסוברים שספק מעשר-עני אוסר את כל הכרי משום טבל, סוברים גם שיש לבעל הכרי טובת הנאה, כלומר שיכול לתת את המעשר-עני לאיזה עני שירצה, ובתמורה לכך יוכל לקבל טובה מועטת מהעני, וכיון שיש ממעשר-עני מזה טובת הנאה לכן אסור לאשה שנדרה לא ליהנות מכל הבריות ליהנות ממעשר עני, שאם תיטול מעשר-עני הרי היא נהנית מבעל הכרי (= שאם הוא יכול לבקש טובת הנאה תמורת המעשר-שני הרי שהוא שייך לו, ולכן אסור לה ליהנות מזה). אבל ר"א הסובר שספק מעשר-עני לא אוסר את הכרי משום טבל, סובר גם שאין לבעל הכרי שום טובת הנאה ממעשר-עני, אלא הוא כהפקר וכל עני הרוצה ליטול יכול ליטול, ולכן מותר לאשה שנדרה לא ליהנות מכל הבריות ליהנות ממעשר-עני, לפי שהיא לא נהנית מבעל הכרי אלא מההפקר. נמצא שהמשנה שאוסרת לה ליהנות ממעשר-עני היא כדעת חכמים והבריייתא שמתירה היא כדעת ר"א.

אביי דוחה את תירוצו של רב יוסף ובכך המשנה והבריייתא נשארות קשות זו על זו:

אמר ליה אביי: יתכן שכולם סוברים שספק מעשר-עני אוסר את כל הכרי, ומחלוקתם היא שר"א סבר שעמי הארץ לא נחשדו שלא להפריש מעשר-שני, לפי שהוא יכול להפקיר את כל נכסיו ובכך להיחשב כעני וליטול את המעשר-עני, וא"כ אין לו הפסד במה שמפריש אותו שהרי אם היה רוצה היה יכול לקחת אותו לעצמו, ולכן סובר ר"א שהלוקח מעם הארץ אינו צריך להפריש מספק. ורבנן סברו שאדם לא מפקיר את נכסיו, לפי שהוא מפחד שמא מישהו אחר יזכה בהם, ולכן אינו יכול לזכות במעשר-שני בעצמו ומשום כך נחשדו עמי-הארץ שאינם מפרישים אותו, ולכן הלוקח מעם הארץ צריך להפריש מספק. נמצא שנדחה תירוצו של רב יוסף.

(המשך בדף הבא ↓)

רבא מתרץ את הקושיא מהמשנה והברייתא באופן אחר:

רבא אמר: המשנה עוסקת במי שמחלק מעשר-עני בתוך הבית, שעל זה התורה אמרה לשון 'נתינה' = "כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בְּשָׂנֶה הַשְּׁלִישִׁת שָׁנָה הַמַּעֲשֵׂר וְנִתְּנָה לְלוֹי לְגֵר לַיְתוּם וְלֵאלֶמְנָה וְאָכְלוּ בְּשַׁעְרֶיךָ וְשָׂבְעוּ", וכיון שבעל הבית מחלק אותו לעניים לכן טובת הנאה שלו, ולכן אסור לאשה ליהנות מזה, לפי שהוא שייך לבעל הבית. אבל הברייתא עוסקת במעשר-עני המתחלק לעניים בגורן, ועל זה אמרה התורה לשון 'הנחה' = "מִקְצֶה נְשִׁישׁ תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בְּשָׂנֶה הַהוּא וְהִנְחֵת בְּשַׁעְרֶיךָ", כלומר שבעל הבית מניח את המעשר וכל עני הרוצה ליטול יבוא ויטול ואין לו מזה טובת הנאה, ולכן מותר לאשה ליהנות מזה לפי שהוא כהפקר. [הר"ן כתב שבימות החמה היה מניחו בגורן ובימות הגשמים היה מחלק בתוך ביתו].

*

למדנו במשנה: אדם שאמר קונם כהנים ולוים נהנים לי – יטלו הכהנים את המעשרות לאחר שהופרשו בעל כרחו, כי הם 'ממון גבוה'.

אלמא טובת הנאה אינה ממון: אמנם לאחר ההפרשה - המעשרות הם 'ממון גבוה', אך יש לבעלים 'טובת הנאה' דהיינו זכות לבחור למי לתת אותם. ומכך שהכהנים והלוים נוטלים אותה בעל כרחו מוכח שטובת הנאה אינה נחשבת ל'ממון' של הבעלים, כי אם כן היה אסור לכהנים ליהנות את הנאה הממונית הזו מהבעלים שהדיר אותם מלהנות ממנו.

אימא סיפא: אך מהמשך דברי המשנה משמע שטובת הנאה כן נחשבת לממון, כי אחרת מדוע כשנדר מכהנים ולוים מסויימים אסור להם לקחת את המעשרות?

הגונב טבלו של חברו ואכלו: הגונב את פירות ה'טבל' של חברו (פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות) ואכל אותם – חייב לשלם את מה שגנב לבעלים. אלא שמתוך הפירות שאכל - כעשר אחוז אמורים ללכת למעשרות לכהנים והלוים, והשאר 'חולין' נשארים אצל הבעל הבית. ולכן לדעת רבי עליו לשלם לו את כל הפירות שאכל, ואילו לדעת רבי יוסי ברבי יהודה עליו לשלם לו רק את החולין שאמורים להישאר בידי בעל הבית לאחר הפרשת המעשרות, ולא את דמי הטבל שאמורים ללכת לכהנים והלוים.

(המשך בדף הבא ↓)

שורש המחלוקת הוא: האם טובת הנאה מחשיבה את המעשרות ל'ממון' או לא. לדעת רבי טובת הנאה נחשבת ממון, ולכן כשאכל את המעשרות שיש לבעל הבית בהם טובת הנאה - הרי הוא גזל אותו בכך. אבל לדעת רבי יוסי ברבי יהודה טובת הנאה אינה 'ממון', ולכן אינו צריך לשלם לו עליהם.

ואם כן, הרישא של המשנה הולכת אליבא דרבי יוסי ברבי יהודה ולכן הנהנים והלויים יכולים לקחת את המעשרות ממי שהדיר אותם הנאה ממנו, ואילו הסיפא של המשנה הולכת אליבא דרבי ולכן הם לא יכולים לקחת אותם.

דף פה' עמוד א-

דחייה: לא, דכולי עלמא וכו': לכולי עלמא טובת הנאה אינה מחשיבה את המעשרות לממון, והמחלוקת בין רבי לרבי יוסי ברבי יהודה היא האם ה'מתנות' = המעשרות שעדיין לא הופרשו - נחשבות כבר כאילו הופרשו וממילא כ'ממון גובה', ולכן כשאכל אותם הגנב הוא לא גזל מהבעלים כלום. או שהם עדיין נחשבות לחולין וממילא ל'ממון הבעלים', ולכן כשאכל אותם הגנב הוא גזל אותם מהבעלים.

קושיא על הדחייה: ואי טובת הנאה אינה ממון וכו': אם העמדנו שלכולי עלמא 'טובת הנאה אינה ממון' מדוע לדעת רבי על הגנב לשלם את הטבל כי הוא עדיין נחשב לחולין, והרי מכיון שבכל מקרה הוא עתיד להיעשות תרומה ומעשרות ואז כבר לא יחשב לממון – הרי לא גזל מהבעלים כלום!